

В цьому місці важливо було б знов наголосити на тому, що досягнення, зазначені вище, проаналізовані в нашій статті лише з точки зору педагогічної прогностики. Таким чином, загальне уявлення, висвітлене в цій короткій презентації, має на меті лише вказати частину аспектів, характерних для розвитку освіти дорослих в Румунії після 1989.

Отже, освіта протягом життя виступає пріоритетом в освітній та навчальній політиці Румунії та є шляхом відновлення корінного румунського суспільства. Слідуючи цій концепції у відповідь на Меморандум Ради Європи, виданий у 2000 році, була розроблена важлива стратегія розвитку системи освіти Румунії: Освіта впродовж усього життя – пріоритет освітньої політики в Румунії.

Дуже важливо відмітити, що ці зміни зумовлені не лише необхідністю структурно і функціонально співвідносити систему освіти Румунії з європейською, а також внутрішніх процесах розвитку, оптимізації та інновації освіти дорослих задля задоволення вимог ринку праці.

На нашу думку, цей феномен є адекватним існуючій соціальній системі цінностей, був модифікований шляхом вилучення комуністичної організації та індивідуального переосмислення свободи для його виявлення та вираження.

В такому новому контексті індивід може обрати максимум переваг для розкриття власного навчального потенціалу.

Розкриваючи цю перспективу, програми освіти дорослих можуть впровадити не лише *соціальну користь*, яка уможливить прогрес румунського суспільства, а також *особисту вигоду*, яку кожен зможе реалізувати шляхом задоволення індивідуальних досягнень, які особа відкриє і отримає користь від свого потенціалу.

Список використаних джерел

1. European Council (2003). The Implementation of permanent educational strategies in Europe. A report on the progress registered following the Council in 2000, regarding permanent education, elaborated by the European Training Foundation – ETF) on the request of the European Council (3rd of October 2003);
2. Ministry of Education (2005). Appendix to the Minister's order no 3928 from 21st of April 2005 regarding the quality of educational services within the higher education.
3. Ministry of Education (2005). Trainer's status. Accessed from Internet on 20th September 2005, <www.edu.ro>.
4. Ministry of Education (2005). The status of the pedagogical practice mentor. Accessed on 28th of September, 2005 <www.edu.ro>.

5. Neculau, A. (2004). The adults' education: Romanian experiences. Iasi, Polirom Publishing House.
6. Petrescu, I.C. (1929). School and life, Bucharest, House of Schools Publishing House;
7. Sava, S. and Matache, M. (2003). A portrait of adults' education in Romania. Accessed from Internet on 2nd of November 2005 <http://www.irea.uvt.ro/portreeng.doc>.
8. Liliana EZECHIL "A Short Presentation of Adult Education in Romania: A Psychopedagogical Perspective".
9. Sava, S. (2001). Adults' education in Romania: Educational, cultural and social politics. The volume of the first National Conference on Adults' Education, Timisoara, The Almanack of Banat Printing House.
10. Schifirnet C. (1997). Changing Adults' Education. Bucharest, Fiat Lux Printing House.

A description of the context is provided and some of the elements, which are specific to the Romanian context, are emphasized this way. At a moment, references to the educational policy, professional development, individual needs and social pressures are brought into discussion. In the end, this paper takes a closer look at some ideas for the improvement of the present situation in Ukraine.

Key words: Adult education, adult education in Romania, LLL programs.

Отримано: 24.02.2010

УДК 316.6 (045)

М.Ю. Луценко

Фрустрація потреби у власності як чинник ціннісно-сміслових деформацій

У статті розглядається потреба у власності як інстинктивна, базова потреба людини, що сприяє її самозбереженню, самовизначенню, саморозкриттю та самореалізації; виділяються рівні реалізації даної потреби та аналізуються наслідки її фрустрації для розвитку ціннісно-смісловій сфері особистості й суспільства.

Ключові слова: потреба у власності, фрустрація, цінності.

В статтю розглядається потреба в соборності як інстинктивна, базова потреба людини, котра способує его самозбереженню, саморозкриттю і самореалізації; виділяються рівні реалізації даної потреби, аналізуються наслідки її фрустрації для розвитку ціннісно-смысловий сфери особистості і суспільства.

Ключеві слова: потреба в соборності, фрустрація, цінності.

На сучасному етапі свого розвитку українське суспільство переживає досить складний період. Досі тривають процеси реконструкції та перебудови, розпочаті зі здобуттям Україною незалежності. Трансформації, що охопили всі сфери буття нашого суспільства, мають як позитивні (введення засад демократичного устрою держави; впровадження свободи слова і свободи вибору; перехід до ринкових відносин та ін.), так і негативні (соціальна та політична нестабільність, стан аномії, деформація ціннісно-смысловий сфери) наслідки. Ці явища активно обговорюються в засобах масової інформації, досліджуються науковцями (С.І. Головаха, О.Г. Злобіна, О.А. Донченко, Н.В. Паніна, Ю.В. Романенко, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко та ін.), підтверджуються соціологічними опитуваннями (зокрема, опитуваннями Інституту соціальної та політичної психології АПН України, результатами “Європейського соціального дослідження” (ESS) та ін.).

Масштабні зміни устрою сучасного українського суспільства, які обумовлюють його культурні, соціальні та економічні особливості, відбуваються насамперед через трансформацію й перебудову економічної системи, ядром якої виступає власність.

Власність як соціальний інститут визначає мету та функції багатьох суспільних процесів і установ, регулює поведінку та взаємодію соціальних суб’єктів суспільства у сфері виробництва, визначає характер виробничих і господарчих відносин. Вона пов’язана з оцінками значення праці, багатства, накопичення тощо та зі ставленням членів суспільства до зазначених явищ.

В економічній науці категорія власності визначається як така, що відображає відносини між людьми з приводу володіння, присвоєння, розпорядження та користування майном, фінансовими засобами чи продуктами інтелектуальної творчості (В.А. Коноплицький, А.І. Філіна) [15].

Отже, відносини власності відіграють важливу роль не лише в економічній сфері, але й в психологічному розумінні сутності людини, в них здійснюється самореалізація особистості, яка виявляється як у діяльності, так і у ставленні до інших людей (В.В. Москаленко) [5].

Саме тому важливим є науковий аналіз даної проблеми з точки зору психології, зокрема дослідження й вивчення впливу потреби у власності на становлення та розвиток окремої особистості і суспільства в цілому.

Теоретичне осмислення проблеми власності починається з витоків світової філософії й пов’язане з іменами таких мислителів, як Т. Гоббс, Г.В. Лейбніц, Ш. Летувно, Дж. Локк, Б. Спіноза, І.Г. Фіхте та ін.

У психологічному аспекті проблема власності, її сутнісні характеристики, зміст та структура розглядається насамперед в рамках економічної психології (Н.М. Дембицька, А.Л. Журавльов, А.І. Кітов, С.В. Малахов, В.В. Москаленко, В.Д. Попов).

Теоретичне вивчення проблеми потреби у власності певною мірою отримало розвиток в працях З. Фрейда (потреба у власності як несвідоме, інстинктивне утворення), Е. Фрома (потреба у власності, у володінні як один з ключових векторів особистісного розвитку), В. Джеймса (представленість власності в структурі особистості), Г. Олпорта (потреба у власності як потреба у “розширенні” власної особистості) [14].

На думку багатьох авторів (Р. Пайпс, Ш. Летувно, Ж. Сімон, З. Фрейд та ін.), потреба у власності є інстинктивною, базовою потребою людини, яка сприяє її самозбереженню, самовизначенню, саморозкриттю та самореалізації [1; 6; 14].

Так, В. Джеймс стверджував, що “я” людини є загальною сумою всього, що вона може назвати своїм – не лише її тіло та сили її душі, а й її одяг та будинок, жінка та діти, предки та друзі, репутація та результати її праці, яхта та банківський рахунок. В кожному разі втрати чогось, що нам належало, залишається відчуття зменшення нашої особистості [6].

На думку Е. Фрома, наше “я” є найбільш важливим об’єктом, на який спрямоване наше почуття власності, оскільки воно включає в себе наше тіло, ім’я, соціальний статус – тобто все, чим ми володіємо (включаючи наші знання), наші уявлення про самих себе й той образ, який ми бажаємо створити про себе у інших людей [11, с. 125].

Ж. Сімон характеризував власність як певне продовження свободи, як егоїстичне поширення особистості на річ, що не має власного достоїнства, але водночас є частиною достоїнства її власника [1, с. 15].

С.Л. Рубінштейн у своїх працях зазначав, що те, що людина вважає своїм, значною мірою визначає й те, ким є вона сама [7].

Отже, потреба у власності – це потреба в певному (переважно матеріальному) ресурсі, який збільшує можливості суб’єктної й особистісної самореалізації людини [13].

Роль потреби у власності в загальній ієрархії людських потреб яскраво простежується на прикладі піраміди потреб А. Маслоу. Задоволення потреби у власності є важливою складовою задоволення потреб фізіологічного рівня (у їжі, у власній території) та потреби в безпеці (наявність власної домівки, ресурсів для власного захисту і виживання за будь-яких умов – одяг, амулети, ліки, зброя тощо). Задоволення потреби у власності також частково забезпечує задоволення потреби в повазі (ствердження та визнання людини через обсяг та рівень її власності, які часто асоціюються в суспільстві з рівнем особистих досягнень, з певним соціальним статусом).

Отже, реалізація потреби у власності відбувається на декількох рівнях.

Відповідно до значимості для особистісного розвитку людини представлених атрибутами власності ресурсів, що збільшують можливості її суб'єктивної й особистісної самореалізації, можна виділити такі рівні реалізації потреби у власності:

1) власність на територію – найголовніший, базовий рівень даної потреби, що виявляє себе насамперед у так званому “територіальному інстинкті” [8] – у внутрішній, інстинктивно зумовленій необхідності власної території і простору, які дають змогу людині виразити та ствердити себе у зовнішньому світі, усамітнитись, відновити свої внутрішні ресурси, позбавитись зовнішнього тиску (оцінок, норм, стандартів і т.д.) і зрозуміти своє Я – тобто забезпечує основу почуття власної гідності, вартості та самоцінності;

2) власність на об'єкти, які забезпечують задоволення базових фізіологічних та психологічних потреб (у їжі, безпеці та ін.), – є передумовою здорового фізичного, психічного і психологічного розвитку людини; забезпечують її активність, спрямованість на саморозкриття та самореалізацію;

3) власність на об'єкти самоствердження особистості у суспільстві чи певній групі – “статусні” речі, предмети розкоші, які дозволяють людині продемонструвати своє соціальне положення, свої досягнення та здобутки, певним чином виразити свою індивідуальність.

Фрустрація (за С. Розенцвейгом) має місце тоді, коли організм зустрічає більш чи менш нездоланні перешкоди на шляху задоволення певної життєвої потреби. М.Д. Левітов розуміє фрустрацію як стан людини, що виражається в характерних особливостях переживань та поведінки й зумовлюється об'єктивно нездоланними (або такими, що розуміються так суб'єктивно) труднощами, які виникають на шляху досягнення мети. Ф.Б. Березін та К.Д. Соколова визначають фрустрацію як психічний стан, що виникає при

блокаді задоволення значимих потреб та проявляється у відчутті невдоволення і психічної напруги, спричинених неможливістю реалізувати ті чи інші цілі [12, с. 5; 9, с. 11].

Отже, фрустрація як особливий психологічний стан може призводити до функціональних та структурних змін особистості, іноді навіть патогенного характеру.

Так, фрустрація фізіологічних потреб у сні або у відпочинку може викликати сонливість, втому, зниження активності, можливо, навіть лінощі та летаргію, або призвести до психічних і психофізіологічних розладів (виникнення слухових чи зорових галюцинацій, дезорієнтацію у просторі та ін.), до фізичного виснаження, а в крайніх випадках – до летального кінця.

Наслідки фрустрації потреби у власності варіюються в залежності від того, який рівень реалізації цієї потреби блокується певними зовнішніми чи внутрішніми умовами. Так, блокування базової потреби у наявності власної території та власного простору може призводити до підвищеної дратівливості, агресивності, зневіри у власних силах, до виникнення ряду екзистенційних порушень (втрати осмисленості власних вчинків і дій, втрати соціального інтересу, деформації ціннісної системи), які знаходять своє вираження у самогубствах, втечі від реальності (інтернет-адикції, наркоманія, алкоголізм), делінквентній поведінці.

Яскравим прикладом наслідків масової фрустрації потреби у власності на суспільному рівні є ті процеси, які відбуваються в сучасному українському суспільстві: власницькі потяги громадян, звільненні від тривалої депривації, проявляються у запеклій боротьбі за власність, у всеохоплюючому прагненні до накопичення та збагачення, у домінуванні матеріальних цінностей [13].

Дослідження ціннісно-сислової сфери особистості та суспільства вітчизняними (О.Г. Асмолов, О.О. Бодальов, Б.С. Братусь, Г.О. Вайзер, Ф.Є. Васильюк, З.С. Карпенко, Д.О. Леонтєв, М.М. Слюсаревський, Т.М. Титаренко, В.Е. Чудновський, Ю.Ж. Шайгородський та ін.) і зарубіжними (Р. Мей, Ж. Нюттен, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм та ін.) психологами, філософами (М.О. Бердяєв, М.С. Каган, В.П. Тугарінов, А. Камю, М. Хайдеггер та ін.) та соціологами (А.О. Ручка, І.А. Суріна, В.Б. Ольшанський, В.О. Ядов, М. Вебер, Е. Дюркгейм, М. Рокич, Н. Смілзер, Ш. Шварц та ін.) акцентують увагу на тому, що саме ціннісно-сислові утворення є основними конструюючими одиницями свідомості особистості та визначають головні й відносно постійні відношення людини до основних сфер життя – до світу, до інших людей, до самої себе.

Ціннісно-сміслова сфера особистості складається в процесі соціалізації в результаті співставлення власних потреб, мотивів, інтересів, переконань людини з суспільними вимогами, нормами, ідеалами. На кожному етапі життя у людини, виходячи з соціальних цінностей чи біологічних потреб, повинні з'являтися деякі цілі життєдіяльності, для реалізації яких необхідне розуміння (або навіть відчуття) їх смислу. Відсутність осмисленості цілей дезорганізує всю систему цінностей, роблячи поведінку людини або "автоматизованою", заснованою на очікуваннях оточуючих, або нецілеспрямованою, часто суперечливою, можливо навіть девіантною (Б.С. Братусь, Д.О. Леонтьєв, В. Франкл та ін.).

Фрустрація певних значимих для людини біологічних чи соціально зумовлених потреб спричинює надмірну зосередженість особистості на задоволенні саме цієї потреби (за С. Розенцвейгом), що "зміщує" цілі життєдіяльності людини і позбавляє їх осмисленості, дезорганізуючи таким чином всю систему її цінностей, змінюючи вектор діяльності і розвитку [12].

Слід зазначити, що при аналізі розвитку ціннісно-сміслові сфери важливим є питання щодо визначення критеріїв норми та аномалії даного розвитку. Це питання в психологічній літературі є ще відкритим і не має чіткого визначення.

Ґрунтуючись на основних положеннях суб'єктно-орієнтованого підходу (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлінський, А.Л. Журавльов, В.О. Татенко та ін.) ми вважаємо, що критерієм норми може виступати рівень суб'єктності спільноти (або особистості), тобто їх внутрішня активність, спрямованість на самореалізацію, творчий характер життєдіяльності, відчуття внутрішньої відповідальності за власне життя та за ті суспільні процеси, що відбуваються навколо.

Виходячи з цього, аномальний розвиток ціннісно-сміслові сфери – це такий розвиток, що придушує суб'єктне самоздійснення особистості та спільноти, веде до спотворення його суті й тим самим приводить їх до від'єднання, відриву від всезагальної родової сутності. В результаті такого розвитку виникають деформації ціннісно-сміслові сфери як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях, основними ознаками яких є:

- звуження ціннісно-сміслові сфери (низький рівень осмисленості власних цілей та власного життя загалом; високий ранг матеріальних, гедоністичних цінностей та цінностей влади; наявність нереалістичних життєвих цілей);
- фіксація мотивів: домінуюча установка на споживання та накопичення, спрямованість на досягнення особистого добробуту за шаблоном зразком (кар'єра, гроші, визнання);

- паразитична установка на існування за рахунок інших: ставлення до інших як до засобу досягнення власних бажань, виражений егоцентризм;
- неадекватна оцінка власних сил та можливостей (критичний (занадто низький або занадто високий) рівень самооцінки);
- переадресація відповідальності за події власного життя на інших (на близьких, на суспільство, на державу і т.д.), нездатність до самопроекування власного майбутнього;
- емоційна нестійкість: підвищена агресивність і дратівливість, схильність до депресивних станів.

Фрустрація потреби у власності, яка виражається насамперед у відсутності або зменшенні рівня власності та у звуженні можливостей споживачької активності (зокрема й демонстративного споживання), спричинює такі механізми змін ціннісно-сміслові сфери:

1) на екзистенційно-мотиваційному рівні: з'являється гостре переживання знедоленості та несправедливості, яке, за О.А. Гулевич [3], призводить до виникнення негативних почуттів, зокрема злості та заздрості. Злість впливає на спрямування атрибутивних процесів – людина стає "інтуїтивним обвинуватцем", бажає помститися і покарати винних. Відбувається переадресація відповідальності (зміна локусу контролю) та формується установка на паразитичне існування за рахунок інших. Заздрість, у випадку болючого та стійкого переживання успіху інших або власної неспроможності отримати бажане, набуває форми установки на досягнення тієї цілі, яку вже реалізував хтось інший [4], тобто людина прагне до чужих цілей, втрачаючи тим самим особисту ідентичність та особисті смисли життєдіяльності;

2) цільовий рівень: зростає значення матеріальних цінностей, відбувається фіксація на набутті власне предметів власності – це призводить до неосмисленості цілей та шляхів їх досягнення, що звужує ціннісно-сміслову сферу і гальмує особистісний розвиток, так як людиною просто ігнорується можливість реалізації себе в інших сферах та на інших рівнях;

3) на рівні самооцінки і самоприйняття: виникає відчуття власної нікчемності та соціальної відторгненості, які спричинюють зниження самооцінки і переживання комплексу неповноцінності. Останній, за А. Адлером [14], в своєму патологічному прояві гальмує корисну активність людини, робить її депресивною та нездатною до розвитку. Як реакція захисту на комплекс неповноцінності, може виникати також комплекс переваги, що проявляється у бажанні влади й агресії, у відсутності соціального інтересу, у нереалістичних життєвих цілях.

Отже, тривала та систематична фрустрація потреби у власності спотворює розвиток ціннісно-сміслової сфери як окремої особистості, так і спільноти загалом і призводить до виникнення ряду ціннісно-сміслових деформацій.

Наслідки фрустрації потреби у власності проявляються по-різному у різних груп людей в залежності від того, який саме рівень реалізації даної потреби є фрустрованим, які суспільні цінності та норми прийняті ними як провідні, головні цінності життя, від того, чи був цей процес прийняття свідомим та осмисленим, а також від того, які цінності та ідеали пропагує їх найближче оточення.

Висновки

1. Відносини власності відіграють важливу роль не лише в економічній сфері, але й в психологічному розумінні сутності людини, в них здійснюється самореалізація особистості, яка виявляється як у діяльності, так і у ставленні до інших людей.

2. Потреба у власності є інстинктивною, базовою потребою людини, яка сприяє її самозбереженню, самовизначенню, саморозкриттю та самореалізації.

3. Відповідно до значимості для особистісного розвитку людини представлених атрибутами власності ресурсів, що збільшують можливості її суб'єктивної й особистісної самореалізації, можна виділити такі рівні реалізації потреби у власності: власність на територію як найголовніший, базовий рівень потреби у власності; власність на об'єкти, які забезпечують задоволення базових фізіологічних та психологічних потреб; власність на об'єкти самоствердження.

4. Фрустрація є особливим психічним станом, який виникає при блокаді задоволення значимих потреб, проявляється у відчутті невдоволення й психічної напруги, спричинених неможливістю реалізувати ті чи інші цілі та може призводити до функціональних й структурних змін особистості.

5. Фрустрація потреби у власності, яка виявляється насамперед у відсутності або зменшенні рівня власності та у звуженні можливостей споживацької активності, може спричинювати зміни ціннісно-сміслової сфери на декількох рівнях (на екзистенційно-мотиваційному, цільовому, на рівні самооцінки і самоприйняття), що призводить до виникнення ціннісно-сміслових деформацій, основними ознаками яких є: звуження ціннісно-сміслової сфери, фіксація мотивів накопичення та споживання, паразитична установка на існування за рахунок інших, неадекватна оцінка власних сил та можливостей, переадресація відповідальності.

6. Дослідження й аналіз впливу фрустрації потреби у власності на розвиток ціннісно-сміслової сфери поглибить розуміння

механізмів і процесів, що лежать в основі цього розвитку, й відкриє нові можливості практичної роботи з ціннісно-смісловими утвореннями.

7. Подальше психологічне вивчення проблеми реалізації потреби у власності на індивідуальному й суспільному рівнях є важливим аспектом дослідження психологічних механізмів та чинників становлення ціннісно-сміслової сфери особистості й суспільства.

Список використаних джерел

1. Ахвледиани А.А. Собственность; Власть; Политика / А.А. Ахвледиани, А.Н. Ковалев – М., 1996. – 280 с.
2. Братусь Б. С. Аномалии личности / Борис Сергеевич Братусь – М.: Мысль, 1988. – 301 с.
3. Гулевич О.А. Направления изучения представлений о справедливости / О. А. Гулевич // Вопросы психологии, 2003. – №3. – С. 123-132.
4. Каропова Э. В. Феномен зависти: палач и жертва в одном чувстве / Э. В. Каропова. – Херсон: Херсонський державний унів-т, 2009. – (Актуальні проблеми практичної психології).
5. Москаленко В.В. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель / В.В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2006. – №3. – С. 3-16.
6. Пайпс Р. Собственность и свобода: [Пер. с англ.] / Пайпс Ричард; Кол. авт. Московская школа политических исследований. – Москва: Серии б/и, буква Б, 2000. – 415 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / авт. коммент. и послесловия: А.В. Брушлинский (сост., авт.коммент.и послесловия), К.А. Абульханова-Славская (сост., авт.коммент.и послесловия). – СПб.: Питер, 1998. – 688 с.
8. Рыжиков А.И. Феномен территориальности в психике человека / А.И. Рыжиков // Вопросы психологи. – 1991. – №6. – С. 167-173.
9. Соколова Е.Д. Эмоциональный стресс: психологические механизмы, клинические проявления, психотерапия / Е.Д.Соколова, Ф.Б.Березин, Т.В.Барлас // MateriaMedica. – 1996. – № 1(9). – С. 5-25 (с сокращ.).
10. Украинское общество в европейском пространстве / Под ред Е. Головаха, С. Макеев. – К.: Институт социологии НАН Украины; Харьковский национальный ун-т им. В.Н.Каразина: Фолиант, 2007. – 273 с.
11. Фромм Э. Психоанализ и религия; Искусство любить; Иметь или быть?: Пер. с англ. – Киев: Ника-Центр, 1998. – 400 с.

12. Фрустрация: Понятие и диагностика / Сост. Л.И. Дементий. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2004. – 68 с.
13. Хазратова Н.В. Психологична природа почуття власності / Н.В. Хазратова // Соціальна психологія. – 2009. – №5. – С. 103-110.
14. Хьелл Л. Теории личности / Хьелл Л., Зиглер Д. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 607 с.
15. Экономический толково-терминологический словарь [сост. Коноплицкий В.А. и др.]. – К.: КНТ, 2007. – 624 с.

The article discusses the need for the property as an instinctive, basic human requirement, which contributes to human self-preservation, self-revelation and self-actualization; levels of realization of this need are distinguished, the effects of its frustration for the development of value-semantic sphere of the individual and society are analyzed.

Key words: need for property, frustration, values.

Отримано: 5.03.2010

УДК 155.2 + 155.5

Д.В. Луцикова

Цінність саморозвитку особистості в інформаційному суспільстві

Стаття присвячена розгляду цінності саморозвитку особистості в інформаційному суспільстві в двох аспектах: її суспільний та індивідуальний духовний потенціал і її реалізація на рівні активності окремої особистості.

Ключові слова: інформаційне суспільство, цінності, саморозвиток особистості, самоперетворювальна активність, духовність, схильність до самозмінювання, континуально-ієрархічна структура особистості.

Статья посвящена рассмотрению ценности саморазвития личности в информационном обществе в двух аспектах: ее общественный и индивидуальный духовный потенциал, и ее реализация на уровне активности отдельной личности.

Ключевые слова: информационное общество, ценности, саморазвитие личности, самопреобразовательная активность, духовность, склонность к самоизменению, континуально-иерархическая структура личности.

Незважаючи на те, що власне інформаційного суспільства у “чистому вигляді” не існує [6], сьогодні в різних країнах світу існують програми розвитку інформаційного суспільства (наприклад, в Україні Закон “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки”), розроблено Етичний кодекс для інформаційного суспільства (ООН, 2007 р.), інтенсивно розвивається міждисциплінарний дискурс з проблем означеного суспільства, одним із напрямків якого є соціально-аксіологічний аспект його розвитку – сучасні цінності та ідеали, формування, зміст і ієрархізація цінностей окремої людини. З одного боку, існують концепції, які оптимістично розкривають вирішення зазначеної проблеми (наприклад, концепція креативної цінності [3]). З іншого – є загрозові наукові прогнози, що відштовхуються від негативних зсувів у ціннісній колективній свідомості та суперечливих процесів сучасного суспільного розвитку (феномен квазідуховності (В.М. Писчиків, М.М. Холін), загроза поділу людей на “особистостей” та “індивідів” (Н. Луман), трактування глобалізації як “продукту індивідуалізованого суспільства”, що супроводжується детрадиціоналізацією, фрагментацією цивілізації і становить своєрідний варіант тоталітарного управління (З. Бауман, А. Гідденс) тощо).

Вже очевидним є те, що характерними цінностями інформаційного суспільства є інформація, знання, та час як ресурс, включений у процес їх отримання і створення (Д. Белл, Р. Брейтенштейн, А. Етціоні, М. Кастельс, О. Кішида, Й. Масуда, Ф. Фукуяма тощо), а суспільним ідеалом визнається людина, що вміє самостійно управляти інформаційними потоками у мінливому середовищі, здобувати й структурувати інформацію, перетворювати та надавати їй форму знання [3]. Такий вид активності та її специфічна організація мають за основу перетворення й конструктивне ставлення до змін як атрибуту поля життєдіяльності, а це, в свою чергу, передбачає наявність у особистості розвиненої креативної здатності. Оскільки творчість розгортається як процес саморозвитку діяльності (Д.Б. Богоявленська) і охоплює всі рівні людського буття – від самовдосконалення, взаємин і соціокультурних та духовних цінностей до діяльності та виробництва, органічним для інформаційного суспільства є визнання такої цінності як саморозвиток особистості. Якщо власне ствердження не визиває сумніву, то духовний заряд, потенціал і реалізація даної цінності, визначення її “ціннісного вектору” в контексті зв’язку з аксіологічними проблемами розвитку інформаційного суспільства потребують осмислення.

Отже, метою даної статті є розкриття неоднозначності онтологічного статусу цінності саморозвитку особистості в